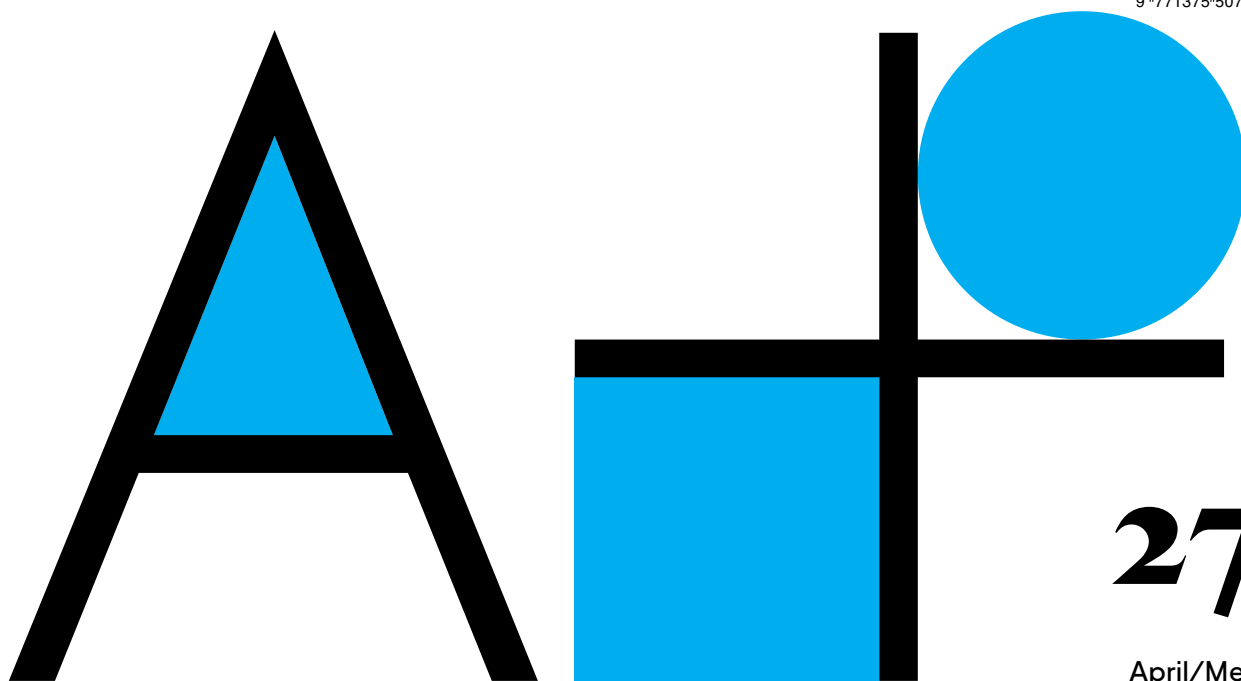

277

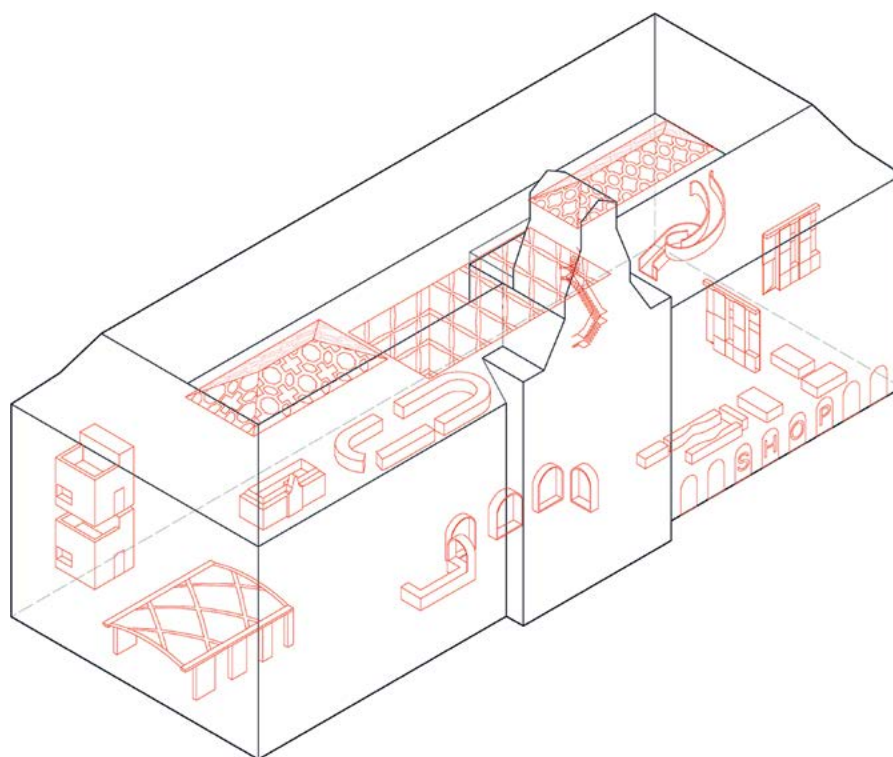
April/Mei 2019

Lost Souls

Kaai 37 Antwerp, CSA Brussels, Administration center Sint-Gillis-Waas + Interview Baukuh

Op-ed Agenda	5	Editorial <i>Lisa De Visscher</i>
	6	Wunderkammer, Sint-Martens-Latem <i>photo Tim Van de Velde</i>
	8	The conspiracy of the Bouwmeester <i>Gideon Boie</i>
	10	Exhibition: Dierendonckblancke <i>Aslı Çiçek</i>
	14	Exhibition: Richard Venlet <i>Francis Carpentier</i>
	16	Ultima Prize: Marc Dubois <i>Caroline Voet</i>
	20	Book: Éric Alonzo <i>David Peleman</i>
	23	In memoriam: Charles Vandenhove <i>Francis Strauven</i>
Lost souls	28	There is no such thing a lost soul <i>Pieter T'Jonck</i>
	34	The value of wastage <i>Maarten Van Den Driessche</i>
	41	Rhetorical architecture <i>Bart Decroos</i>
	46	The importance of lost competitions <i>Francelle Cane</i>
	53	Baukuh <i>Gitte Van den Bergh</i>
Interview Projects	58	Studio MOTO , Wunderkammer, Sint-Martens-Latem <i>Jolien Naeyaert</i>
	65	Yves Weinand , Pavilion, Vidy-Lausanne <i>Tanguy Auffret-Postel</i>
	68	Meta / Office KGDVS / noA / advvt , Kaai 37, Antwerp <i>Guy Châtel</i>
	76	Ledroit Pierret Polet , CSA, Brussels <i>Francelle Cane</i>
	82	Vanden Eeckhoudt-Creyf , Van Elewyck, Brussels <i>Guillaume Vanneste</i>
	86	ECTV , Administration centre, Sint-Gillis-Waas <i>Pieter T'Jonck</i>
	92	Product news <i>Viviane Eeman</i>
Student	100	Existenz <i>Eline Dehullu</i>
	102	Van Hove Prize <i>Eline Dehullu</i>
#002	105	Jos Gielen, Ham <i>Hans Maes and Joep Gosen</i>

Vlaamse
overheid

De waarde van verspilling

Dit jaar viert de Vlaams Bouwmeester zijn twintigjarig bestaan. De oprichting van het Team Vlaams Bouwmeester en de lancering van de Open Oproep verhoogden sterk de kwaliteit van het publieke opdrachtgeverschap en de architectuurproductie. Maar met het succes van het bouwmeesterschap kwam ook de kritiek: verloren wedstrijden betekenen voor ontwerpbureaus immers een verspilling van arbeid, van werkkraft, van creatieve energie. Toch kan de architectuur, zoals de meeste andere cultuuruitingen, ook wel varen bij 'verlies'.

Maarten Van Den Driessche

EN This year the Flemish Government Architect is celebrating its twentieth anniversary. The establishment of the Flemish Government Architect and the launch of the Open Call greatly increased the quality of public commissioning and architectural production. But the success of the Bouwmeester function also brought criticism: indeed, for design offices, lost competitions mean a waste of labour, of workforce, of creative energy. Yet architecture, like most other cultural expressions, can also profit from 'loss'.

↓
Proposal for a new design of the council chamber, with newly designed furniture

*'Dans les divers jeux de compétition la perte se produit, en général, dans des conditions complexes. Des sommes considérables sont dépensées pour l'entretien des locaux, des animaux, des engins ou des hommes. L'énergie est prodiguée autant que possible de façon à provoquer un sentiment de supéfaction, en tout cas avec une intensité infiniment plus grande que dans les entreprises de production.'*¹

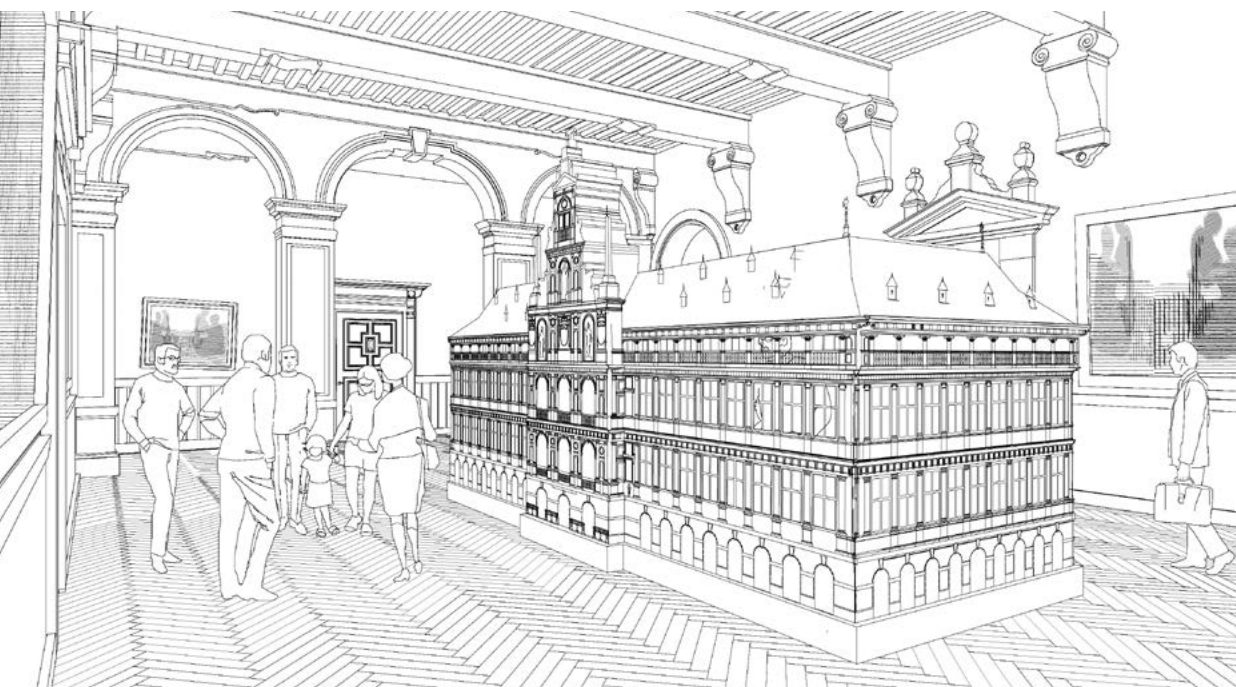

In 1933 schreef de Franse schrijver en filosoof Georges Bataille een ode aan de verspilling en het verlies, begrippen waar doorgaans een taboe op rust.² Nuttelose handelingen zijn volgens hem in belangrijke mate complementair aan zogenaamde productieve handelingen. Vrijgevigheid en verkwisting zijn even essentieel voor het goede maatschappelijke functioneren, als handelingen die gericht zijn op procreatie, productie of reproductie. Bataille zette zich nadrukkelijk af tegen een protestantse ethiek van ascese en spaarzaamheid, die zijn collega Max Weber beschouwde als drijvende kracht achter het kapitalistische systeem.³ Volgens Bataille ontstaan literatuur en beeldende kunst, religieuze rituelen en paardenrennen, carnaval en rijkelijke banketten, maar ook goede architectuur, net door verspilling, door een teveel aan energie.

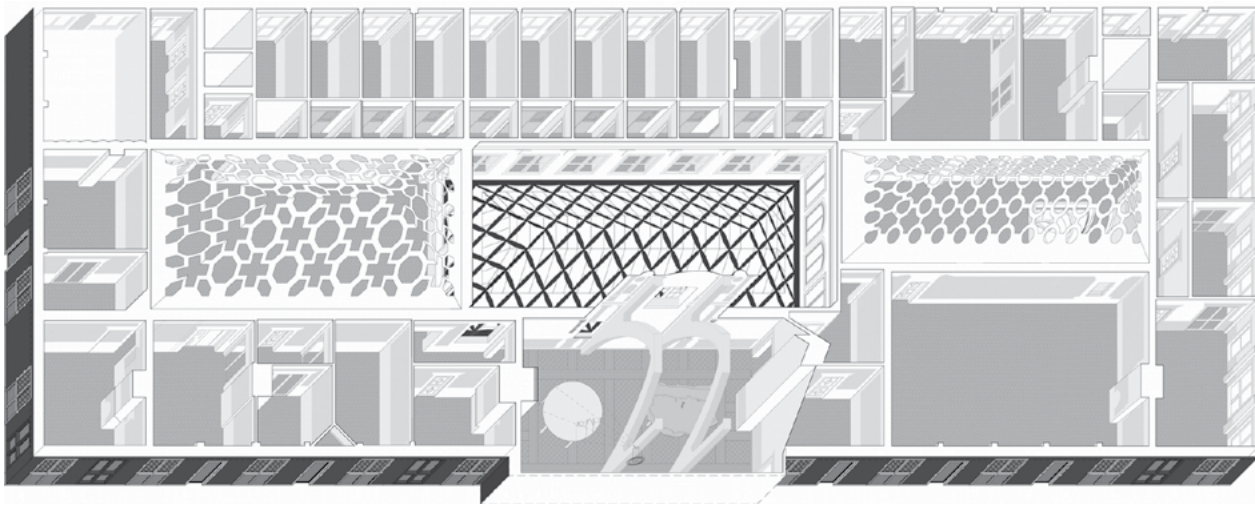
Over verloren wedstrijden en vergeten voorstellen valt veel te zeggen. Door inzendingen los te maken uit de context van de competitie en opnieuw tegen het licht te houden, kan je iets leren over hun 'werkzaamheid' en betekenis, binnen het oeuvre van het ontwerpbureau, maar evengoed binnen het wedstrijdproces als geheel. Bij wijze van voorbeeld bespreken we een voorstel van Bovenbouw Architectuur⁴, dat in de Open Oproep *niet* als winnaar werd weerhouden.

Het Antwerpse stadhuis

De opgave voor de restauratie en herinrichting van het Antwerpse stadhuis verduidelijkt wat Bataille bedoelde wanneer hij architectuur in verband bracht met overdaad, of een surplus aan energie. De roepnaam van het stadhuis – 't Schoon Verdiep – en de resonantie die deze legendarische plaats ook vandaag in de media geniet, refereert aan diepe betekenislagen die verband houden met schoonheid, pracht en praal. In de woorden van Bart Verschaffel: 'De Oude Macht legt zijn aanwezigheid op, eerst door krachtsvertoon, maar daarnaast steeds ook door overvloed tentoon te spreiden. Zich zonder gebrek, vol en overvloedig tonen heet, met een oud Nederlands woord, prachen of pronken.'⁵

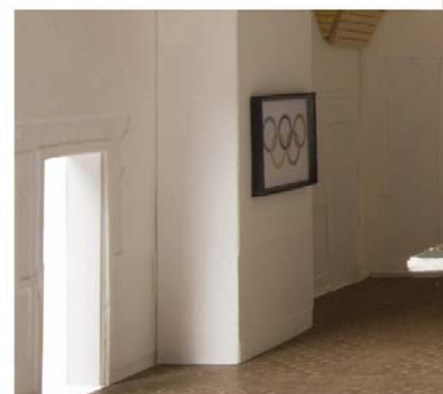
←
A coffee corner
hidden in a model of
the Town Hall

↗
**Axonometric
 drawing displaying
 different ceilings**

←
**The great glass roof:
 a flattened coffered
 ceiling made of
 sheet steel, showing
 the historical roof
 structure underneath**

Monumentale gebouwen gelden in vele culturen als een machtsteken en een machtsmiddel. Het stadhuis is zowel letterlijk als figuurlijk een pronkstuk: zijn rijkelijke architectuur representeert bepaalde waarden. Die stroken echter niet met het huidige denken over de overheidsinfrastructuur en het overheidsfunctioneren, waar men stedelijke diensten eerder als een 'open huis' beschouwt.

De benadering van Bovenbouw vertoont gelijkenissen met de incrementele wijze waarop het bureau de woningen in het eclectische ensemble in de Leysstraat transformeerde. De architecten vertrekken niet van één groot gebaar, maar stellen een reeks punctuele ingrepen voor die, in hun aaneenschakeling, het aanzijn van het gebouw transformeren. De gesloten sokkel van het stadhuis wordt met houten cassettes opengemaakt zoals een winkelpui. De monumentale raadzaal krijgt nieuw meubilair en zo een alternatieve schikking. Een kitchenette op de verdieping is ondergebracht in een schaalmodel van het bestaande gebouw en knipoogt tersluiks naar Edwin Lutyens' poppenhuis voor Queen Mary. De ad-hoc-aanpak vertaalt zich in een waaier aan voorstellingstechnieken en idiosyncratische details. Interessant is dat de architecten, wars van een minimalistisch vormidroom, de decoratieve weelde van het bestaande gebouw omarmen, om tegelijkertijd met een sporadische kwinkslag de monumentale aanspraken ervan te temperen en het gebouw open te stellen voor de burgers.

Zelfreflectie en contrast

Wanneer we dit voorstel zien in het licht van het evoluerende oeuvre van Bovenbouw Architectuur, wordt duidelijk welke waarde in de competitieformule schuilt. Voor het bureau is elke wedstrijddeelname zowel een ontwikkelingskans als een waagstuk. De wedstrijd zelf is een moment van zelfreflectie en toetsing. Via deze prestigieuze opgave konden de architecten zich verdiepen in een symbolisch zeer beladen erfgoed dossier en een aantal architecturale kwesties. Het dossier heeft voor hen in zekere zin mee het pad geëffend naar de fijngevoelige reconversie van de Begijnhofsite in Hasselt.⁶ Verloren wedstrijden kunnen dus ook als leergeld worden beschouwd.

Even cruciaal is dat de wedstrijd voor opdrachtgevers een kader schept om *gewogen* keuzes te maken. In elk dossier worden vier of vijf goede voorstellen naast elkaar gelegd die telkens demonsteren wat de architectuur vermag. Elke architectuurpraktijk betoont een eigen attitude. Het verschil in aanpak licht op in de vergelijking, in het contrast. Het voorstel van Bovenbouw trad in dialoog met dat van HUB, Bureau Bouwtechniek en Origin, die met een meer terughoudende aanpak, de opdracht voor het stadhuis in de wacht sleepten. De verrijkte gespreksruimte van de wedstrijdprocedure helpt opdrachtgevers te beslissen over een belangrijke en langdurige samenwerking. →

↑ Entrance lobby fit-out
← New staircase

Het belang van meerstemmigheid

De voorbije twintig jaar werden ongeveer 672 Open Oproep-procedures gelanceerd. Bedenk hierbij dat voor de meeste wedstrijden een vijftal bureaus deelnam, om een indruk van de omvang van het archief te krijgen. Zoals de meeste wedstrijdformules wordt de Open Oproep dus getekend door verspilling. Maar we kunnen publieke gebouwen nu eenmaal niet zomaar beschouwen in termen van nut, arbeid en productie. Het is geen sinecure om tussen te komen in een beladen historische context als die van het Antwerps stadhuis – zoals het ook niet evident is om een crematorium te ontwerpen of een dorpskern in te richten. We hebben er alle belang bij om grondig en lang na te denken over dit type publieke opdrachten. De Open Oproep is erop gericht om het moment van beslissing op te rekken en zo meerdere betrokkenen, waaronder de verschillende architectuurbureaus, over het betreffende project te laten spreken.

We bereiken geen architectuurkwaliteit via een eenvoudige mathematische optelsom of consensus, maar wel in overleg en in tegenspraak. Architectuur behoort tot het domein van 'het politieke'.⁷ Idealiter komen meerdere stemmen aan het woord, en in het debat kunnen alle retorische trucs worden gemobiliseerd: lastige vragen, gezagsuitoefening, stemverheffing, maar dus ook verleiding, uitbundigheid

en pracht. Cruciaal voor de Open Oproep-procedure is evenwel dat de architectuur óók een stem heeft. Via een ontwerpvoorstel bemiddelt de ontwerper in de intense en wonderlijke wedkamp van meningen, waar het voorstel zich al dan niet staande weet te houden. ▲■●

- 1 Bataille, G. (1967). *La Part Maudite*. Parijs: Éditions de Minuit, 29.
- 2 Ibidem, 25–45.
- 3 Weber, M. (1934). *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*. Tübingen: Mohr.
- 4 Somers, D. (ed.). (2019). *Living the Exotic Everyday*. Antwerpen: Vlaams Architectuurinstituut, 114–123.
- 5 Verschaffel, B. (2011). Over pracht en moderne schoonheid. *De Zaak van de kunst*. Gent: A&S/books, 96–111.
- 6 Van Broeck, L. (2018). Het logboek van de Vlaams Bouwmeester. A+275, 42–43.
- 7 Mouffe, C. (2005). *On the Political*. Londen: Taylor & Francis.

In samenwerking met

BWMSTR
Team
Vlaams
Bouwmeester

EXPOTOUR

**20 years
Open Call**

WHEN

**from 20
September 2019
onwards**

WHERE

**Vandenhove
Centre for
Architecture
and Art, Ghent**

